

MALCOLM TORRY

MIT JELENT A FELTÉTEL NÉLKÜLI ALAPJÖVEDELEM? VÁLASZ ROTHSTEINNEK*

Bo Rothstein írása így határozza meg a „feltétel nélküli univerzális alapjövedelmet”: „minden állampolgár egy olyan alapjövedelemre válik jogosulttá, amely felszabadítja őket a kereső munkavégzés kényszere alól”, majd ezt a következő megállapítással egészíti ki: az FNA szintje havi 800 angol font volna, és ezzel párhuzamosan „meg lehet[ne] szüntetni mindazokat a rászorultság-elvű támogatásokat, amelyekben azok részesülnek, akik nem tudnak fizetett munkából megélni”.

Rothstein egy ilyen reform egyik előnyének – helyesen – azt tartja, hogy az „rákényszerítene a munkáltatókat arra, hogy elfogadhatóbb és kevésbé lealacsonyító munkahelyeket hozzanak létre, mivel az emberek nem vállalnának el olyan munkalehetőségeket, amelyeket nem találnak kielégítőnek. Az emberek felszabadítása a fizetett munkavégzés kényszere alól pedig – az alapjövedelem mellett érvelők szerint – az önkéntes vagy civil társadalmi szektort, valamint a kulturális életet is megerősítené”. Ugyanakkor szintén helyesen mutat rá egy ilyen modell hátrányaira: „fenntarthatatlanul drága lenne, és ily módon veszélyeztetné az állam arra való képességét, hogy fenntartsa a közszolgáltatások – például az egészségügy, az oktatás vagy az idősgondozás – színvonalát”, egy ilyen rendszer elveszítené politikai legitimitációját, továbbá volnának olyan emberek, „akik tudnának, de nem akarn[án]ak dolgozni”.

Rothstein ítélete a következő: a „feltétel nélküli alapjövedelem alapvető hibája a feltétel nélküliség”, mivel az a „reciprocitás elvét” fenyegeti. „Az ezzel az elvvel való szakítás minden bizonnyal annak a széleskörű társadalmi szolidaritásnak a felszámolásához vezetne, amin a jóléti állam alapul.”

Az elgondolás definiálása

Tévedés. A Rothstein által tárgyalt FNA-nak nem a feltétel nélküliség az alapvető hibája, hanem annak részletei, valamint egy rosszul megválasztott definíció.

* Malcolm Torry: What Is An Unconditional Basic Income? A Response To Rothstein, in Philippe van Parijs (ed.): *Basic Income And The Left: A European Debate*, Social Europe Edition London, 2017, 111–117.

Az alapjövedelem (vagy más néven feltétel nélküli alapjövedelem, állampolgári jövedelem vagy állampolgári alapjövedelem) BIEN (*Basic Income Earth Network*) által ajánlott definíciója a következő: „olyan, rendszeres pénzbeli juttatás, amelyben mindenki részesül, egyéni alapon, feltétel nélkül, a rászorultság vizsgálata és munkavégzési kötelezettség nélkül”; az Egyesült Királyság Állampolgári Alapjövedelem Alapítványa [*Citizen's Basic Income Trust*] pedig a következő definíciót javasolja: „olyan, feltétel nélküli és meg nem vonható jövedelem, amiben minden egyén részesül”.

A konszenzus – és a definíciók végül is a konszenzusról szólnak – tehát az, hogy az FNA egy olyan feltétel nélküli jövedelem, amelyben minden egyén részesül. A definíciónak nem része sem egy konkrét összeg, sem a rászorultság-elvű juttatások felszámolása, sem az, hogy az FNA felszabadítaná az embereket a fizetett munkavégzés alól.

Egy olyan FNA rendszer helyett, amely havi 800 fontot fizet minden egyénnek és megszünteti a rászorultság-elvű juttatásokat, fizessünk inkább havi 264 fontot mindenkinek (különböző összegeket a gyerekek, a fiatal felnőttek és az idősök esetében), továbbá tartsuk meg a rászorultság-elvű juttatásokat, amelyek összege arra tekintettel módosulna, hogy a háztartástagok FNA-ban is részesülnek. Ahelyett, hogy nyitva hagynánk – ahogyan azt Rothstein teszi – az Egyesült Királyságban működő FNA finanszírozásának mikéntjét, döntsünk úgy, hogy azt a következőképpen biztosítjuk: megszüntetjük a jövedelemadózás és társadalombiztosítási hozzájárulás alól mentesülő jövedelemsávot (vagyis a keresetek egészére meg kell fizetni a jövedelemadót és a társadalombiztosítási járulékot), a társadalombiztosítási járulék mértéke egységesen 12 százalékra változik (szemben a jelenlegi, 12 és két százalékos, kétkulcsos rendszerrel), a jövedelemadó-kulcsokat pedig összességében 3 százalékkal megemeljük.

Nulla többletköltség

Figyelemre méltó, hogy a University of Essex keretein belül működő *Institute for Social and Economic Research* által publikált kutatási eredmények szerint egy ilyen FNA modell hatásai jelentősen különböznenek a Rothstein által leírtaktól. Nem csak „fenntarthatatlanul drága” nem volna, hanem semennyi többletközkidást nem igényelne, tehát a közszolgáltatásokra költhető forrásokra sem lenne hatással. Rothstein nem tudja biztosítani, hogy az általa tárgyalt modell nem okozna jelentős veszteségeket az alacsony jövedelmű háztartások számára. Ez az alternatív modell nem okozna jelentős veszteséget számukra, általában is kevés veszteséget jelentene a háztartásoknak, eközben viszont háztartások sokaságát emelné ki a jelenleg működő rászorultság-elvű juttatások ellátottjai közül. Rothstein nem tudja megmondani, hogy modellje miként osztaná újra az elkölthető jövedelmeket, vagy hogyan hatna a szegénységi és egyenlőtlenségi mutatókra. Ez az alternatív modell a gazdagoktól a szegények felé terelné az újraelosztást, csökkentené az

összes szegénységi mutatót, valamint az egyenlőtlenséget. Rothstein azt mondja, hogy modellje csökkentené a munkavégzésre való ösztönzést. Ez az alternatív modell csökkentene néhány fontos effektív marginális adókulcsot (tehát annak a mértékét, amennyivel a megkeresett jövedelem az adóztatás és a rászorultság-elvű juttatások visszavonása miatt csökken), és ily módon ösztönözné a munkavállalást, az önfoglalkoztatást és a kisvállalkozások elindítását.

Nem csak nem sértené a reciprocitás elvét, amelyre a társadalmunk épül, hanem előmozdítaná azt. És ez az alternatív modell nem nélkülözné azokat az előnyöket sem, amelyekről Rothstein ír. Mivel mindenkinek biztosítana egy olyan pénzügyi alapot, amelyre építhet, ez az FNA – épp úgy, mint az a modell, amiről Rothstein ír – segítené a dolgozókat abban, hogy olyan állást keressenek vagy az önfoglalkoztatás olyan módját válasszák, amelyet szeretnének, és így a munkáltatókat is ösztönözné, hogy jobb álláslehetőségeket kínáljanak annak érdekében, hogy odavonzzák a munkavállalókat; mivel ez az FNA minden háztartásnak több szabadságot biztosítana a foglalkoztatási mintázatuk megválasztásához, a gondoskodó és közösségi tevékenységeket is bátorítaná.

Egy modell a sok közül

A részletek számítanak. A feltétel nélküli alapjövedelem minden esetben egy olyan feltétel nélküli jövedelmet jelent, amelyben minden egyén rászorultsági vizsgálat és munkavégzési kötelezettség nélkül részesül. Egy FNA *modell* meghatározza azokat a szinteket is, amelyekben a különböző korcsoportok részesülnének, valamint a finanszírozás módját is. Sok különböző FNA modell képzelhető el. Rothstein helyesen állapítja meg, hogy az általa választott modellnek számos hátránya volna. Ahogyan bemutattam, egy alternatív modell mentes ezektől a hátrányoktól és számos további előnyös tulajdonsága is van.

Az FNA-ról folyó fontos vita egyre inkább a közbeszéd főáramába kerül. Ezért is elengedhetetlen, hogy a vita észszerű legyen. Az észszerűség pedig megköveteli, hogy a definíciókra és a részletekre tekintettel érveljünk. Fontosak a definíciók és fontosak a részletek is.

fördította: Missetics Bálint